

Explaining the Geopolitics of the Drug Economy on the National Security of the Islamic Republic of Iran

Abed Golkarami

Corresponding author, Department of Geography, Lorestan University, KHorramAbad, Iran. E-mail: golkarami.a@lu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Paper

Article history:

Received: 09 July 2024
Received in revised form:
13 August 2024
Accepted: 17 August 2024

Keywords:

geopolitics,
drug economy,
national security,
Islamic Republic of Iran.

ABSTRACT

Security is the strongest category that has determined political units. Today, geopolitical threats threaten countries with all their assets. One of the most dangerous threats is related to drugs and its economic consequences. The threats from this field are geopolitical because they affect the whole fabric of society and then endanger the entire country and national security. In doing so, drugs attack the individual, the family, the society and the government structure, and have fundamental economic-political and security effects. Therefore, the current research aims to investigate the geopolitics of the economic consequences of narcotic drugs and the mechanisms of its impact on the three mentioned levels with a combined (quantitative-qualitative) method. The findings show that the drug economy initially affects the individual and the family as the first and most fundamental cell and economic core of the country, and deprives the society of the productive and creative force. Then, it enters the level of the bureaucratic structure of the government and causes financial corruption (money laundering) due to lack of transparency, and as a geopolitical threat, it affects national security.

Cite this article: Golkarami, A. (2024). Explaining the Geopolitics of the Drug Economy on the National Security of the Islamic Republic of Iran. *New Geopolitics Research*, 1 (1), 85-104.

© The Author(s).

Publisher: Lorestan University.

DOI: <http://doi.org/10.22.34/nrpg.1.1.6>

Introduction

National security is one of the fundamental concepts in political policymaking across countries, playing a vital role in ensuring the survival and stability of states. This concept, which signifies assurance in the preservation of life, property, and core values of society, faces several challenges in Iran due to its specific geopolitical position. One of the major challenges is the geopolitics of the drug economy, which threatens the national security of the country from various aspects. Iran, as a transit country in the Golden Crescent, not only faces the consequences of drug trafficking but is also directly affected by its social and economic impacts. This research aims to explore the economic consequences of the drug economy on the national security of the Islamic Republic of Iran and propose strategies to address this geopolitical threat.

Method

This study uses a mixed-method approach (quantitative-qualitative) to analyze the issue. In the quantitative section, a five-point Likert scale questionnaire was used and the data were analyzed using the Chi-square test. The questionnaire assessed variables such as decreased productivity, structural impacts on the administrative system, and financial effects. In the qualitative section, data were obtained from documentary and library sources and presented in an analytical-explanatory manner. The reliability of the research tool was confirmed with a coefficient of 0.912, and the results from both statistical and qualitative analyses are presented comprehensively.

Results and Discussion

The findings of the study indicate the multifaceted and destructive impacts of the drug economy on the national security of the Islamic Republic of Iran. These impacts are examined in three main areas:

1. **Impact on Productivity and Social Structure:** Drugs primarily affect the individual and family as the most basic social units. The reduction in human productivity, increased unemployment and poverty, and the rise in social crime rates are some of the direct consequences of this issue. Findings indicate that over 70% of major crimes in the country, such as theft, violence, and murder, are related to drug use. Additionally, the decline in the age of addiction and the increase in social issues such as prostitution and running away from home severely undermine social cohesion, imposing heavy social costs on families and the state.

2. **Impact on Governmental and Economic Structure:** The drug economy exacerbates financial corruption and money laundering, undermining financial transparency and weakening the administrative oversight system. It also redirects investments from productive activities to short-term, high-risk activities, damaging the national economy's foundation and challenging sustainable development. It is estimated that the financial turnover related to drugs in Iran amounts to billions of dollars annually, a significant portion of which is utilized in informal markets for money laundering purposes.

3. Geopolitical and Security Impacts: Iran, with over 900 kilometers of shared border with Afghanistan and Pakistan, lies in the main route for drug trafficking from the Golden Crescent. This strategic position not only increases mafia activities but also leads to insecurity at the borders and reduced investment in border regions. According to UNODC statistics, about 60% of heroin and morphine produced in Afghanistan is trafficked through Iran to European markets. This situation not only imposes heavy costs on the country's security and military, but also increases the social insecurity and reduces the quality of life in the border regions.

The Analysis of Consequences

The wide-ranging consequences of the drug economy are composed of the weakening of public health, the spread of infectious diseases such as AIDS and hepatitis, and the rise in treatment costs. Furthermore, the conflict between law enforcement and drug trafficking gangs results in heavy human and financial losses in the country every year. The costs of the war on drugs such as strengthening borders, deploying security forces, and purchasing equipment, have placed extra pressure on the national economy.

Conclusions

The drug economy, as a geopolitical factor, threatens Iran's national security across all social, economic, and political dimensions. Addressing this threat requires a shift in security policy from a traditional approach to a more comprehensive, multi-dimensional perspective. The following actions are recommended:

- Strengthening border surveillance and reducing security weaknesses in sensitive areas,
- Managing domestic consumption by reforming countermeasures and employing harm reduction strategies,
- Raising public awareness about the economic and social consequences of drugs through national media,
- Reducing the economic impact of drugs by effectively combating financial corruption and money laundering at a national level.

These measures can help mitigate the destructive effects of the drug economy and strengthen the national security of the Islamic Republic of Iran.

تبیین ژئوپلیتیک اقتصاد مواد مخدر بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

عابد گل کرمی ✉

نویسنده مسئول، گروه جغرافیا، دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران. رایانامه: golkarami.a@lu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۹</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۵/۲۳</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۷</p> <p>کلیدواژه‌ها: ژئوپلیتیک، اقتصاد مواد مخدر، امنیت ملی، جمهوری اسلامی ایران.</p>	<p>امنیت قوی‌ترین مقوله‌ای است که غالباً واحدهای سیاسی را تعین بخشیده است. امروزه تهدیدهای ژئوپلیتیک، کشورها را با تمام داشته‌هایشان دچار تهدید می‌کند. یکی از خطرناک‌ترین این تهدیدها، به مواد مخدر و پیامدهای اقتصادی آن برمی‌گردد. تهدیدهای ناشی از این حوزه از آن جهت ژئوپلیتیک هستند که تمام تار و پود جامعه را تحت تاثیر قرار می‌دهند و سپس کلیت کشور و امنیت ملی را به خطر می‌اندازند. بدین صورت، مواد مخدر به فرد و خانواده، جامعه و ساختار حکومت حمله می‌کند و اثرات اقتصادی - سیاسی و امنیتی بنیادینی برجای می‌گذارد. از این رو، پژوهش حاضر با هدف بررسی ژئوپلیتیک پیامدهای اقتصادی مواد مخدر و مکانیسم‌های اثرگذاری آن در سه سطح یادشده با روش ترکیبی (کمی - کیفی) می‌پردازد. یافته‌ها گویای آن است که اقتصاد مواد مخدر، نخست فرد و خانواده را به‌عنوان اولین و بنیادین‌ترین سلول و هسته اقتصادی کشور درگیر می‌کند و پیکره جامعه را از وجود نیروی تولیدی و خلاق محروم می‌کند؛ سپس در سطح ساختار بوروکراتیک دولت وارد می‌شود و با عدم شفافیت، موجب فساد مالی (پولشویی) شده، به عنوان تهدیدی ژئوپلیتیک، امنیت ملی را متاثر می‌سازد.</p>

استناد: گل کرمی، عابد. (۱۴۰۳). تبیین ژئوپلیتیک اقتصاد مواد مخدر بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، پژوهش‌های نوین سیاست جغرافیایی، ۱(۱)، ۸۵-۱۰۴.

DOI: <http://doi.org/10.22.34/nrpg.1.1.6>

ناشر: دانشگاه لرستان

مقدمه

ایران، سازه‌ای ناهمگن است که ساختار جغرافیایی- فضایی متشکل از گروه‌هایی با ماهیت زبانی، قومی، مذهبی یا فرهنگی متفاوت دارد. در چنین سازه‌ای موضوعاتی همچون امنیت، انسجام و روح ملی به نسبت سازه‌های همگن، ضریب شکنندگی بالاتری دارد (محمدی و غم‌پرور، ۱۳۹۴: ۱۱۲). در این رابطه، امنیت که به معنای وجود اطمینان نسبت به سلامت جان و مال و ناموس است، امری است استنباطی که واقعیت یافتنش در محیط مستلزم اقدامات و برنامه‌ریزی‌های ویژه‌ای است (پیشگاهی‌فرد، ۱۳۸۶: ۶۴). از این‌رو، امنیت^۱ به عنوان یک مفهوم عام که همه شئون زندگی انسانی را در بر می‌گیرد و با بقای نفس و صیانت از حیات و موجودیت انسان پیوند می‌خورد (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۳۲۴) برای ایران حیاتی می‌نماید؛ به‌ویژه زمانی که این مقوله با موقعیت نسبی در فضای کلان‌تر خاورمیانه و مهمتر از آن قرارگیری بر سر کریدور انتقال مواد مخدر در نظر گرفته شود.

در صورت تأیید اثرگذاری اقتصاد مواد مخدر بر امنیت ملی، به نظر می‌رسد که این بارزه در کشورهای گذرگاهی مانند ایران مضاعف باشد. در این پیوند، شاید نخستین و مهم‌ترین موضوع، طرز فکر کالایی باشد؛ چراکه این کالای نفرین شده^۲ باعث می‌شود عاملان اقتصادی به‌دنبال درآمد سریع با سرمایه اولیه کم باشند (Briones and et al, 2013: 18). اما این تأثیر مضاعف تنها به اینجا محدود نخواهد ماند. تولیدکنندگان غیرقانونی و حمل‌کنندگان آن نیازمند ایجاد شبکه‌ای از شرکت‌های قانونی هستند که در سایه آن‌ها دولت‌ها و کالاها را به دست آورند و در بازار قانونی سرمایه‌گذاری کنند (Ibid: 18). علی‌رغم اینکه ساختارهای حکومتی به یک محیط امن و آرام برای شهروندان نشان تمایل دارند، حامیان مواد مخدر به فساد حکومت و ترویج خشونت و خطر و آسیب عمومی گرایش دارند. این خروجی‌ها را می‌توان در سه گروه اصلی: تولید خشونت، ترویج فساد و شکل دادن به تجارت مواد مخدر در بعد داخلی طبقه‌بندی کرد (Rois, 2008: 6).

روشن است که اثرات این وضعیت بیشتر در کشورهای معنادار و نمایان می‌شود که در یک موقعیت استراتژیک ترانزیتی مانند ایران قرار گرفته باشند (Calabrese, 2007: 2). این موقعیت باعث شده که ایران، در کنار مسیر ترانزیتی به نقطه هدف برای مصرف مواد مخدر تبدیل شود و این امر به‌عنوان عاملی ژئوپلیتیک بر امنیت ملی تأثیر بگذارد. مطابق آمارهای رسمی از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۶، ۳۵۸۹ تن مواد مخدر کشف شده است، ۱۹۷۳۹ باند مواد مخدر متلاشی شده، ۱۶۹۶۷ عملیات مسلحانه علیه تجارت مواد مخدر صورت گرفته، ۵۷۷۰ نفر از اشرار کشته شده، ۳۵۵۷ نفر از نیروهای امنیتی به شهادت رسیده‌اند و حدود ۴/۵ میلیون نفر در ارتباط با جرائم مرتبط با تولید، قاچاق، توزیع و مصرف مواد مخدر دستگیر و روانه زندان شده‌اند (سایت خبری ناجا، ۱۳۸۶/۱۱/۹). از دیگر پیامدهای این موقعیت بر جامعه و امنیت ملی این است که در اواسط دهه ۱۳۸۰، نزدیک ۳ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر معتاد اعلام شود. از این میزان ۲۵۰ هزار دانش‌آموز، ۱۰۰ هزار دانشجو و بیش از ۱۰۰ هزار کارگر در حوزه اعتیاد جای گرفتند. به‌یقین، این ارقام تنها نشان‌دهنده بخشی از اثرات مستقیم و غیرمستقیم اقتصادی مواد مخدر است. تحلیل واقعی این وضعیت در ارتباط با امنیت به‌ویژه زمانی که به اثرات اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی و غیره مواد مخدر با بار اقتصادی و هدررفت هزینه‌ها که بر کشور تحمیل شده است توجه شود، بسیار نگران‌کننده و تهدیدزاتر خواهد بود. این مسائل و نگرانی‌ها بنیاد پژوهش حاضر را فراهم آورد و باعث شد تا این سوال کلیدی را طرح شود که تأثیرگذاری اقتصاد مواد مخدر به‌عنوان یک عامل ژئوپلیتیک بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟

مبانی نظری

امنیت ملی

امنیت^۳ در لغت به معنای آرامش، آسودگی، ایمنی و در امان بودن و وجود اطمینان نسبت به سلامت تن و جان، مال و ناموس (عمید، ۱۳۶۳: ۲۵۰) است. همچنین حالتی است که در آن فرد فارغ از ترس آسیب رسیدن به جان و مال یا آبروی خود، یا از

1. security
2. commodity curse
3. Security

دست‌دادن آنها زندگی کند (آشوری، ۱۳۷۳: ۳۹) و در نگرش تصمیم‌سازان هم، ارزش‌هایی که برای بقاء و بهتر زیستن جامعه حیاتی است (کاویانی‌راد، ۱۳۸۳: ۶۷۰) مورد پشتیبانی و در حاشیه امن باشند. این نوع نگرش به امنیت باعث شد تا مکتب فرانکفورت همچون نگاهی جدید به مقوله امنیت به‌عنوان بنیاد نظری پژوهش انتخاب شود.

باری بوزان به‌عنوان اصلی‌ترین نظریه‌پرداز مکتب امنیتی کپنهاگ، برداشت ساده‌انگارانه از مفهوم امنیت را زیر سوال می‌برد، وی اظهار می‌دارد رئالیست‌ها کسب حداکثر میزان قدرت را لازمه ایجاد امنیت می‌دانند و در مقابل لیبرال‌ها رسیدن به صلح را معیار تحقق امنیت قلمداد می‌کنند. بنابراین، هر دو دیدگاه نتوانسته‌اند معنای واقعی امنیت و تطبیق مبانی آن با جهان معاصر را به خوبی تبیین کنند. وی بیان می‌دارد که اکنون نیاز به ارائه یک دیدگاه میانه، که هر دو مفهوم قدرت و صلح را در خود جای دهد، به‌عنوان بهترین تعریف برای مفهوم امنیت ضروری است. از این رو، مکتب کپنهاگ را بایستی واکنشی نسبت به دیدگاه رئالیست‌ها و لیبرالیست‌ها نسبت به مفهوم امنیت دانست (رستمی و نادری، ۱۳۹۲: ۱۶۵). این مکتب با توجه به اینکه کاملاً بر مطالعات امنیتی استوار گشته، جزء اولین رهیافت‌هایی است که در راستای پایه‌گذاری جایگاهی مستقل برای مطالعات امنیتی است. به‌عبارتی مکتب یادشده مطالعات امنیتی را که از ویژگی دوران بعد از جنگ سرد است از حوزه مطالعات راهبردی دوران جنگ سرد تفکیک کرده و آن را ذیل روابط بین‌الملل و مطالعات راهبردی را ذیل مطالعات امنیتی قرار داده است. این تلاش بوزان و همکارانش توجه آنان را به خارج نمودن مسائل امنیتی از دایره تنگ نظامی نشان می‌دهد (عبداله‌خانی، ۱۳۸۲: ۱۳۱-۱۳۲). استنباط کلی این مکتب این است که در شرایط جدید، امنیت، مفهوم سنتی خود را از دست داده است، در حالی که در گذشته، امنیت در چارچوب مدل وستفالیایی و با ابعاد نظامی نگریسته می‌شد، اما در دوران پساجنگ سرد، دچار دگردیسی شد (Buzan & Weaver, 1998: 45).

این مکتب که بر توسیع (ابعاد) و تعمیق (سطوح) مفهوم امنیت تأکید دارد (قاسمی، ۱۳۹۳: ۶۷). عبارت از تلاش متفکران مبنی بر خروج از امنیت تک‌بعدی نظامی و طرح امنیت فراگیر در پی ظهور و بروز تهدیدات جدید است (صادقی و نادری، ۱۳۹۵: ۱۷۰). البته این تلاش‌ها خود را در چارچوب یک روند تاریخی می‌یابد. تحول در مفهوم امنیت نخست در ایالات متحده آمریکا شروع و تکامل را زودتر از سایر کشورهای جهان پیمود. با این وجود، بر سر ظهور امنیت تفاوت دیدگاه وجود دارد (ماندل، ۱۳۸۷: ۳۷). در دوره جنگ سرد بیشتر نوشته‌ها پیرامون موضوع امنیت تحت سیطره دیدگاه لزوم حفظ امنیت ملی قرار داشت که عمدتاً تعریف آن با اصطلاحات نظامی بیان می‌شد. در این راستا، مهمترین نکته توانمندی‌های نظامی بود که کشور می‌توانست تدارک ببیند تا بتواند با تهدیداتی که با آن مواجه می‌شود مقابله کند. این دیدگاه از نیمه‌های سده بیست به دلیل نگاه قوم‌پرستانه و تنگ‌نظرانه، مورد انتقاد قرار گرفت (بلیس و اسمیت، ۱۳۸۸: ۵۶۲) و در مقابل، برخی از نویسندگان معاصر به نوعی مفهوم گسترش یافته از امنیت تأکید نمودند که خارج از محدوده تنگ امنیت ملی بتواند ملاحظات دیگری را نیز مورد توجه قرار دهد (Buzan and Ole, 1997: 88). باری بوزان^۱ در مطالعه خود با عنوان «مردم، دولت‌ها و هراس»^۲، معتقد است، به نوعی دیدگاه نسبت به مسئله امنیت نیاز داریم که علاوه بر جنبه‌های نظامی، شامل جنبه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی نیز باشد (Ibid: 562). این تلاش‌ها به بازتعریف امنیت انجامید. اولمان و بوزان به‌عنوان دو صاحب‌نظر پیشقدم در عرصه باز تعریف امنیت بر این اعتقاد بودند که مفهوم امنیت باید در دو جهت گسترش و گشوده شود. نخست، مفهوم امنیت صرفاً نباید به حوزه نظامی محدود گردد. بلکه باید دارای معنای عام‌تری باشد که نه تنها بتوان آن را در عرصه نظامی بکار بست بلکه در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیست‌محیطی نیز قابلیت کاربرد داشته باشد. دوم، هدف مرجع امنیت، یعنی آنچه که باید امن بماند، نباید صرفاً بر حسب کشور مفهوم‌سازی شود، بلکه باید دربرگیرنده افراد درون دولت و نظام بین‌المللی مافوق آن نیز باشد (شیهان، ۱۳۸۸: ۶۴). در نهایت تحولات یاد شده ناشی از فروپاشی ابرقدرتی، طرح نگرش جدیدی به مفهوم امنیت و در پرتو آن امنیت ملی را ضرورت بخشید به‌گونه‌ای که سرانجام به این توافق می‌رسیم که تهدید امنیت ملی به معنای همه آن چیزهایی است که سلامت، بهزیستی اقتصادی، ثبات اجتماعی و صلح سیاسی یک ملت را به مبارزه می‌طلبند (لطفیان، ۱۳۷۶: ۷۳).

1. Barry Buzan

2. People, State and fear

ژئوپلیتیک

ژئوپلیتیک به تجزیه و تحلیل اثرات جغرافیایی بر روابط قدرت در سطح بین‌المللی می‌پردازد. در واقع، ژئوپلیتیک به‌عنوان مطالعه تأثیر موقعیت، جمعیت و غیره بر روی سیاست یک کشور می‌باشد (Longman, 2001: 433). ژئوپلیتیک به بررسی تأثیر پدیده‌های جغرافیایی و ساختارها و نهادهای سیاسی، حکومتی و غیرحکومتی و تحولات آنها و خصوصیات روابط با دیگر دولت‌ها می‌پردازد. ژئوپلیتیک عبارت است از درک واقعیت‌های محیط جغرافیایی به‌منظور دستیابی به قدرت، به‌نحوی که بتوان در بالاترین سطح وارد بازی جهانی شده و منافع ملی و حیات ملی را حفظ کرد (به نقل از عزتی: حافظ‌نیا، ۱۳۹۶: ۲۸). ژئوپلیتیک هر واحد سیاسی یکی از کاتالیزورهای سیاست قدرت و امنیت هر کشور در ارتباط با دیگر واحدهای نظام بین‌الملل است. در این راستا، شاخص‌های گسست و پیوند در سیاست خارجی کشورها، وابستگی عمیق و قابل توجهی به ویژگی‌ها و مختصات ژئوپلیتیک یک کشور دارد (صیادی و سنایی، ۱۳۹۶: ۸۴). هدف نهایی ژئوپلیتیک از تشریح ساختار نظام روابط بازیگران و چارچوب‌های جغرافیایی قدرت ارائه این دید به سیاستگذاران است که منابع قدرت برآیند چه عناصری هستند و چگونه بر شکل‌گیری سیستم ژئوپلیتیک جهانی و روابط قدرت در سطح کروی و منطقه‌ای و نیز روابط بین‌المللی تأثیر می‌گذارند (عزتی، ۱۳۸۴: ۱۱-۱۲). ژئوپلیتیک در واقع مشخص‌کننده راه درست و موانع پیش روی ماشین سیاست خارجی است. ژئوپلیتیک با موقعیت‌محوری خود می‌تواند در بهتر راندن وضعیت محوری سیاست خارجی موثر و آن را از افتادن به چالش‌ها و تهدیدهای پیش‌روی آن نجات دهد. البته این موضوع بستگی درک تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران سیاست خارجی از ژئوپلیتیک و ضرورت محیط ادراکی آن در مدیریت روابط خارجی کشورها دارد. برای دستیابی به یک سیاست خارجی کارآمد با ژئوپلیتیک می‌توان بر شناسایی محدودیت‌ها و امکانات به‌وجود آمده از موقعیت‌های در حال تحول منطقه‌ای و جهانی نائل آمد. بنابر این، هیچ کشوری نمی‌تواند جهت‌گیری سیاست خارجی خود را مستقل از ماتریس ژئوپلیتیک خود طراحی و هدایت کند (گل کرمی و دیگران، ۱۴۰۰: ۳۸). بنابر این، می‌توان گفت ژئوپلیتیک مطالعه نقش آفرینی عوامل جغرافیایی و یا برآمده از جغرافیای یک قلمرو سیاسی، در مناسبات سیاسی آن با دیگر واحدهاست. روشن‌تر آنکه، ژئوپلیتیک به بررسی عوامل و زمینه‌های جغرافیایی که در تضعیف و تقویت قدرت ملی یک کشور موثر هستند می‌پردازد که می‌تواند تعیین‌کننده مناسبات قدرت آن در مقیاس‌های پیرامون نزدیک، منطقه و جهان باشد.

ژئوپلیتیک مواد مخدر در ایران؛ اهمیت و ضرورت

اقتصاد مخدر یکی از گونه‌های تجارت غیرقانونی در جهان است. تجارت غیرقانونی مواد با گردش مالی سالانه بین ۴۰۰ الی ۶۰۰ میلیارد دلار، پس از تجارت اسلحه به‌عنوان دومین اقتصاد تاریک شناخته می‌شود (اقتصاد آنلاین، ۱۴۰۲). در این میان، ایران حلقه کلیدی در زنجیره تامین پیچیده انتقال مواد مخدر فراملی است که در جنوب غربی آسیا دامن گسترده و با عنوان «هلال طلایی» شناخته شده است. این منطقه انتقال و تولید شامل دره کوه‌های جدا شده از افغانستان، ایران و پاکستان است. هسته هلال طلایی نهفته افغانستان، منبع حدود ۹۲٪ از هروئین جهان است (Calabrese, 2007: 2). اتصال این کانون - هسته مواد مخدر افغانستان - به ایران یک پدیده پیچیده است که تأثیرات مخرب و مستقیم امنیتی روی دولت و جامعه ایران برجای می‌گذارد و باعث ژئوپلیتیک‌شدن مواد مخدر برای ایران شده است. افزایش تولید تریاک و هروئین افغانستان به مصرف و سوءاستفاده مواد مخدر ایرانیان دامن زده و در کنار آن، نقش ایران را به‌عنوان کشور ترانزیتی مواد مخدر تقویت کرده است (Ibid: 4). در این ارتباط دفتر سازمان ملل متحد در مورد مواد مخدر و جرایم ۱ تخمین می‌زند که ۶۰٪ از هروئین و مرفین افغانستان از طریق ایران به بازار خارجی، و عمدتاً به اروپا انتقال می‌یابد. گذرگاه ایران برای قاچاقچیان مواد مخدر به این دلیل ساده که، آنها باید فقط از دو مرز برای رسیدن به بازار اروپا عبور کنند، جذاب است. نارسایی مرزهای شرقی ایران - ۹۳۶ کیلومتر مشترک با افغانستان و ۹۰۹ کیلومتر مشترک با پاکستان - نقاط ورودی متعددی برای محموله قاچاق مواد مخدر به دست می‌دهد. سه خط عرضه عمده حمل این محموله‌ها از مرز شرقی ایران شامل: شمال (خراسان)، جنوب شرقی (سیستان و بلوچستان) و هرمزگان است. خطوط شمالی و

جنوب شرقی به شبکه‌های سنتی بالکان متصل می‌شوند، در حالی که خط هرمزگان به بندر عباس جریان یافته، که فرودگاه و اتصال کشتی به دبی، دسترسی آن نقطه را به اروپا و حواشی خلیج فارس آسان می‌کند (Ibid:2-3).

بنابراین، امروزه ایران مقصد اصلی، و نه فقط یک گذرگاه برای مواد مخدر غیرقانونی است. باید ذکر کرد که مواد مخدر تنها موضوع و مشکل ایران نمی‌باشد. اضافه بر تریاک و هروئین که از شرق قاچاق می‌شود، داروهای توهمزها و مبتنی بر مواد شیمیایی نیز از ترکیه و بندر عباس وارد ایران می‌شوند. هجوم مواد مخدر به ایران، به طور خاص، تاثیر عمیق و سوئی بر امنیت عمومی به جای گذاشته است (Ibid: 5) اضافه بر آثار سوء بالا، اما در بعد اقتصادی وضعیت از این نگران‌کننده‌تر است؛ چرا که ایران نرخ‌های بیکاری نسبتاً بالایی را بعد از انقلاب تجربه کرده به گونه‌ای که نرخ بیکاری به بالاترین حد آن یعنی ۱۴/۴۴٪ در ۱۹۸۹ م. و با نوسانات بسیاری در سال‌های بعد و قبل از آن مواجه بوده است (Musai and Mehrara, 2014: 126). آثار این وضعیت در بعد نظری بر اقتصاد و در نهایت امنیت ملی ایران به‌عنوان یک کشور در حال توسعه به این شکل خواهد بود: مواد مخدر و تجارت قاچاق حاصله از آن به‌طور غیرقابل انکاری منافع کوتاه‌مدت^۱ را برآورده کرده و به‌طور نسبی مقادیر زیادی پول به اقتصاد محلی وارد می‌کند اما توازن اقتصادی را مشروط به هزاران شغل برای کشاورزان، کارگران سیار و در به در، کارگران آزمایشگاهی، توزیع‌کنندگان عمده و کارمندان آنها به هم می‌زند (8 : RSA).

در کنار آن، تاثیر افزایش‌دهنده واقعی درآمد تولید شده از تجارت مواد مخدر غیرقانونی در مقایسه با فعالیت قانونی بسیار کم‌تر است (Ibid: 9). به‌عبارت روشن، در اصطلاح اقتصادی، تجارت مواد مخدر یک منبع بالقوه ثروت‌اند. اگرچه تجارت مواد مخدر ممکن است شغل تولید کند، ارزش افزوده و مقدار زیادی پول جمع کند، اما اقتصاد غیر رسمی برای توسعه زیان‌آور است. ممکن نیست توسعه پایداری وجود داشته باشد که اساس آن روی منابع غیرقانونی است. از این‌رو، سیاست‌های کنترل مواد مخدر برای توسعه و امنیت ملی ضروری است (Rios, 2008:18). در بعد عملی، در زمینه تاثیرات مخرب مواد مخدر بر امنیت کشور از نقطه نظر اقتصادی لازم به اشاره است اگرچه پژوهش روزآمدی درباره تاثیر اقتصادی تجارت مواد مخدر بر ایران در دسترس نیست؛ اما با استناد به پژوهشی که در سال ۱۳۸۳ انجام شده، مواد مخدر در سال ۸۳ بالغ بر ۹۹۴۷۲ میلیارد ریال به اقتصاد ایران ضربه زده است.

روش تحقیق

بدون شک هر پژوهشی برای دستیابی به نتیجه نیازمند انتخاب روشی است که به زعم پژوهشگر آن روش بهترین، مناسب‌ترین و با صرفه‌ترین راه برای انجام پژوهش است. در این راستا، پژوهش حاضر به لحاظ روشی، ترکیبی است، بدین معنا در کنار روش کمی از روش کیفی (اسنادی) هم استفاده شده است. نخست روش پیمایشی (پرسشنامه با طیف لیکرت پنج گزینه‌ای) جهت آگاهی یافتن از تاثیر متغیرهای تاثیرات اقتصادی (در بخش کاهش بهره‌وری و مسئولیت‌پذیری و غیره)، تاثیرات اقتصادی افقی (در بخش هزینه‌های اقتصادی مستقیم و غیره) و تاثیرات اقتصادی ساختاری (بر نظام اداری و غیره) مواد مخدر بر امنیت ملی پایه کار قرار گرفت. در این رابطه، بعد از تهیه پرسش‌نامه، توزیع آزمایشی و تحلیل آن، پایایی ۰/۹۱۲. به دست آمد که مجوز لازم را برای ادامه کار پژوهشی در اختیار می‌گذاشت. در مرحله دوم، یافته‌های پیمایشی از طریق آزمون خی‌دو مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. به موازات نتایج آماری جهت اطمینان بیشتر از نتایج کمی یافته‌های اسنادی هم ارائه شد که داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز آن به روش کتابخانه‌ای به دست آمده بود. در پایان به روش تحلیلی - توضیحی به تحلیل داده‌های پژوهشی اقدام شده است.

بنابراین این پژوهش بر این فرضیه استوار است که اقتصاد مواد مخدر بر امنیت ملی ایران به‌عنوان یک عامل ژئوپلیتیک تاثیر خواهد گذاشت و این اثرگذاری ژئوپلیتیک بر امنیت ملی می‌تواند به صورت تولید یک نسل فعال به لحاظ اقتصادی و هزینه‌های خرید و مصرف مواد و نیز تجارت مواد مخدر باشد که از پیامدهای آن می‌توان به فساد مالی و ضربه‌زدن نامرئی به سیستم بوروکراتیک و اقتصادی کشور اشاره کرد. همچنین با رشد عدم شفافیت و ترویج فساد اداری از طریق فرآیند پولشویی موجبات ناامنی اقتصاد کشور را فراهم می‌کند.

یافته‌های تحقیق

در این بخش، متناسب با روش پژوهش، نخست، یافته‌های کمی و در پی آن یافته‌های اسنادی ارائه خواهد شد.

نتایج آزمون آماری برای متغیر اقتصادی

جدول ۱. نتایج آزمون آماری برای متغیر اقتصادی

نتیجه آزمون	α	عدد معناداری	خی دو محاسبه شده	فراوانی‌های مشاهده شده					تأثیرات اقتصادی افقی (بیکاری، فقر و...)
				خیلی مخالفم	مخالفم	متوسط	موافق	خیلی موافق	
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۰	41.000	۵	۱۱	۱۵	۳۰	۳۹	سوال اول
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۰	57.000	۳	۵	۲۰	۳۰	۴۲	سوال دوم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۰	47.000	۳	۵	۲۵	۳۳	۳۴	سوال سوم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۱۴	30.000	۷	۱۰	۲۳	۳۷	۲۳	سوال چهارم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۱	21.000	۸	۱۰	۲۹	۳۸	۲۵	سوال پنجم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۱	35.000	۳	۱۲	۲۴	۳۷	۲۴	سوال ششم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۱	32.000	۷	۷	۲۸	۳۴	۲۴	سوال هفتم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۱	31.000	۶	۱۱	۲۱	۳۷	۲۵	سوال هشتم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۱	26.000	۸	۸	۲۹	۳۰	۲۵	سوال نهم

متغیر اقتصادی (در بخش کاهش بهره‌وری و مسئولیت‌پذیری و غیره)

نتایج آماری برای متغیر نخست، رابطه معناداری برای کلیه گویه‌ها به ثبت رسانده است. در زمینه پاسخ به پرسش نخست یعنی تأثیرات اعتیاد به مواد مخدر در سطح افقی یعنی جامعه و رابطه آن با امنیت ملی ۶۵ نفر جواب موافق و خیلی موافق داده‌اند؛ این در حالی است که ۱۹ نفر از پاسخگویان، پاسخ مخالف و خیلی مخالف داده‌اند. در پاسخ به پرسش قاچاق مواد مخدر و تأثیراتی که در سطح جامعه در زمینه کاهش بهره‌وری و مسئولیت‌پذیری بر جای می‌گذارد و نسبت آن با امنیت ملی کشور ۷۴ نفر پاسخ موافق و خیلی موافق بوده. این در حالی است که تنها ۱۵ نفر نظر مخالف و خیلی مخالف ابراز نموده‌اند. در سؤال سوم از خشونت و جنایتی که از حوزه مواد مخدر متوجه جامعه می‌شود و اثرات آن بر امنیت ملی کشور سوال شد که ۷۰ نفر جواب موافق و خیلی موافق اظهار و تنها ۱۴ نفر نظرشان بر نبود رابطه بوده است. در پاسخ به سوال چهارم یعنی جرایم مالی و اقتصادی همچون سرقت و زورگیری متاثر از مواد مخدر و اثرات آن بر امنیت ملی ۷۰ نفر از پاسخگویان نظر موافق و خیلی موافق و ۱۰ نفر پاسخ خیلی مخالف داده‌اند، همچنین برای سوال انحرافات جنسی همچون روسپی‌گری و دختران فراری و تأثیرات آن در سطح جامعه و اینکه نتیجه آن بر امنیت ملی چه خواهد بود؟ نظر ۶۲ نفر موافق و خیلی موافق و ۱۴ نفر مخالف و خیلی مخالف بوده است و در پاسخ به سوال افزایش گرایش زنان و اثراتی که این حوزه بر کاهش بهره‌وری و مسئولیت‌پذیری بازی خواهد کرد و تأثیرات جانبی آن بر امنیت ملی ۵۶ نفر پاسخ موافق و خیلی موافق و ۱۹ نفر نظر مخالف و خیلی مخالف داشتند. در زمینه کاهش سن گروندگان از هر دو جنس و تأثیراتی که بر کاهش بهره‌وری و مسئولیت‌پذیری آنها خواهد داشت، ۵۷ نفر از پاسخگویان نظر موافق و خیلی موافق داشتند این در حالی است که تنها ۱۵ نفر نظر مخالف و خیلی مخالف ابراز کردند. ناامنی اجتماعی پرسش دیگری در حوزه اثرات مواد مخدر بر کاهش بهره‌وری بود که در پرسشنامه گنجانده شده بود، پاسخگویان به این سؤال به شکل ۷۴ نفر موافق و خیلی موافق و ۱۱ نفر مخالف و خیلی مخالف، پاسخ دادند و در نهایت آخرین سؤال این شاخص به توزیع درآمد اختصاص یافته بود بدین معنی که توزیع درآمد ناهمسان با تاکید بر مواد مخدر و اثرات آن بر کاهش بهره‌وری و مسئولیت‌پذیری و نسبت آن با امنیت ملی کشور را از پاسخگویان خواسته بود، که ۵۲ نفر از پاسخگویان پاسخ موافق و خیلی موافق و تنها ۱۶ نفر نظر مخالف و خیلی مخالف اظهار نمودند.

یافته‌های اسنادی برای گزیده‌ای از گویه‌های متغیر یادشده هم حاکی از تأیید تأثیر متغیرهای به پرسش گذاشته است. در بیان بیشتر سؤال نخست لازم است اشاره شود که در سال ۱۳۸۲ سن آغاز سوءمصرف مواد مخدر در کشور به ۱۴ تا ۱۶ سال رسیده است. نگاهی به آمار و ارقام موجود نشان می‌دهد که سوءمصرف مواد در جامعه ما روز به روز گسترش می‌یابد؛ به طوری که فراوانی آن ۱۲۰۰۰۰۰ نفر در سال ۱۳۷۶ بوده است. در سال ۱۳۸۰ بر اساس آمارگیری وزارت بهداشت و درمان و دفتر مدارک رسمی سازمان ملل متحد حداقل ۳۷۶۱۰۰۰ نفر مصرف‌کننده مواد افیونی داشته‌ایم و اگر هر مصرف‌کننده ۵ نفر را درگیر این مسأله کرده باشد نزدیک به ۱۹ میلیون نفر با سوءمصرف مواد مخدر در ارتباط بوده‌اند. در حدود ۴۷ درصد از جمعیت کشور در سنین نوجوانی و جوانی قرار داشته‌اند و ۵ درصد جمعیت بالای ۱۵ سال در کشور به مواد مخدر معتاد بوده‌اند و متوسط گروه سنی معتادان ۲۵ تا ۳۰ سال، میزان اعتیاد ۴/۲ درصد، میزان رشد سالانه اعتیاد با نرخ بروز در کشور ۸ درصد (سه برابر نرخ رشد جمعیت که ۲/۳ درصد است) (تاجیک و دیگران، ۱۳۸۵: ۱۵).

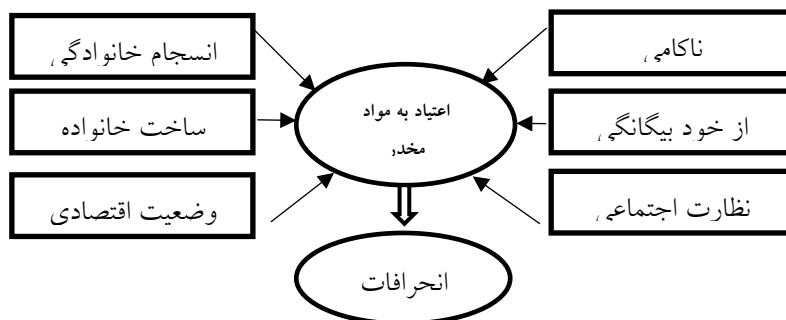
در همین راستا، رئیس کمیته مستقل مبارزه با مواد مخدر مجمع تشخیص مصلحت می‌گوید؛ چهار میلیون مصرف‌کننده رسمی مواد مخدر در سال ۹۰ در کشور وجود داشته‌اند و ۱۵ میلیون نفر در خانواده‌ها درگیر فرد معتاد بودند که روزانه ۱۰۰ نفر به مواد مخدر آلوده می‌شوند (هاشمی، ۱۳۹۴). وی در ادامه اشاره می‌کند که طبق برآورد اجمالی در یک دهه اخیر روزانه ۸ نفر بر اثر مواد مخدر جان خود را از دست می‌دهند و از سوی دیگر حداقل روزانه ۱۰۰ نفر جدید آلوده مواد مخدر می‌شوند (همان). این آمارها از زبان وزیر کشور در ۱۳۹۵ یک میلیون و ۵۰۰ هزار نفر معتاد که با خانواده‌های‌شان حدود ۵.۵ تا ۶ میلیون نفر را موجب می‌شود (رحمانی فضلی، ۱۳۹۴).

تیین سؤال سوم از زبان معاون اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضائیه در مرداد ماه ۱۳۹۴ در پیوند با جرایم کشور بهتر مسئله را روشن می‌کند. ایشان معتقد است که ۵۰ درصد از جرایم کشور مبتنی بر استفاده از مواد مخدر و ناشی از مصرف آن است و حتی در قتل‌ها نیز اعتیاد تأثیر زیادی داشته است و متأسفانه امروز مصرف روانگردان‌ها به آن افزوده شده است.

وی همچنین درباره درگیری جامعه با اعتیاد، مواد مخدر و روانگردان‌ها نیز می‌گوید: با وجود آنکه شدیدترین مجازات‌ها برای مرتکبان به جرایمی از قبیل خرید، فروش و تولید مواد مخدر محرک و روانگردان‌ها در قانون دیده شده است، با این وجود آمارها هنوز روند افزایشی دارند (الفت، ۱۳۹۴). در این راستا، رئیس اطلاعات و امنیت ستاد مبارزه با مواد مخدر مازندران در دی‌ماه ۱۳۹۴ معتقد است که ۷۳ درصد جرائم مهم جامعه ریشه در مواد مخدر دارد (مظلومی، ۱۳۹۴).

در خصوص سؤال چهارم، محمد نجار در جایگاه دبیر کل ستاد مبارزه با مواد مخدر در پیوند با جرایم مالی و اقتصادی ناشی از مواد مخدر اعلام کرد که بیش از ۲۵ درصد آمار سایر جرایم (سرقت‌ها، درگیری‌ها، موارد خلاف اخلاق، جرایم مالی و منکراتی و غیره) به‌نوعی مرتبط با مسائل ناشی از مواد مخدر هستند (نجار، ۱۳۹۱). به گفته بهمن کشاورز رئیس اتحادیه سراسری کانون وکلای ایران هم یکی از مهمترین دلایل افزایش جرم و تعداد زندانیان در جامعه امروزی موضوع فقر و مشکلات اقتصادی است. در واقع حمل و نقل، خرید و فروش، استعمال و ترویج استفاده از مواد مخدر نه تنها در نوع خود یک آسیب اجتماعی و جرم به‌شمار می‌رود؛ بلکه در کنار آن بزهکاری، سرقت، قتل، زورگیری، تجاوز و غیره را نیز به همراه دارد (کشاورز، ۱۳۹۰).

پرسش مواد مخدر و انحرافات جنسی هم نشان از پیوند عمیق با مواد مخدر دارد. این مکانیزم در شکل زیر نشان داده شده است.

شکل ۱. مواد مخدر و انحرافات جنسی (منبع: نگارنده)

به شیوه تخصصی تر مواد مخدر از سه جنبه عمده می تواند در زندگی جنسی افراد تاثیر بگذارد: از دید روانی، از نظر جنسی و در نهایت از دید رفتاری و ارتباطی. مصرف مواد مخدر از نظر روانی می تواند در کوتاه مدت به علت بالا بردن مهارت های فکری و روحی به فرد احساس اعتماد به نفس بدهد. در درازمدت در واقع نه تنها باعث کم شدن میل جنسی می شود، بلکه ممکن است به آن هم وابسته شود. در پیوند با اثرات جنسی هم در ساده ترین نمونه می توان به سیگار اشاره کرد. افرادی که سیگار می کشند معمولاً دو برابر افراد عادی احتمال دچار شدن به اختلالات نعوظ دارند.

زمانی که موارد فوق را با آمار زیر در نظر بگیریم که حدود ۵۵ درصد از معنادان متأهل هستند، این به این معناست که ۷۰۰ هزار همسر درگیر این موضوع هستند و اگر خود دچار اعتیاد نشده باشند دچار آسیب هایی همچون همسرآزاری و غیره می شوند. اگر هر کدام از این خانواده ها دو فرزند نیز داشته باشند. به عبارت دیگر، یک میلیون و ۴۰۰ هزار فرزند در خانواده ای زندگی می کنند که نابهنجار است و فرزندان که در این خانواده تربیت می شوند خود در آینده چرخه اعتیاد را تکمیل می کنند (حوزه قضایی خبرگزاری تسنیم، ۱۳۹۴). پس به روشنی متوجه خواهیم شد که مواد مخدر در بعد انحرافات جنسی چه پیامدهایی را متوجه امنیت جامعه و کشور می سازد.

جدول ۲. نتایج آزمون آماری برای متغیر اقتصادی افقی

نتیجه آزمون	α	عدد معناداری	خی دو محاسبه شده	فراوانی های مشاهده شده					تأثیرات اقتصادی افقی (هزینه های مستقیم و غیره)
				خیلی مخالفم	خیلی موافق	متوسط	مخالقم	خیلی موافق	
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۰	41.000	۵	۱۱	۱۵	۳۰	۳۹	سوال اول
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۰	57.000	۳	۵	۲۰	۳۰	۴۲	سوال دوم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۰	47.000	۳	۵	۲۵	۳۳	۳۴	سوال سوم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۱۴	30.000	۷	۱۰	۲۳	۳۷	۲۳	سوال چهارم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۱	21.000	۸	۱۰	۲۹	۳۸	۲۵	سوال پنجم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۱	35.000	۳	۱۲	۲۴	۳۷	۲۴	سوال ششم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۱	32.000	۷	۷	۲۸	۳۴	۲۴	سوال هفتم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۱	31.000	۶	۱۱	۲۱	۳۷	۲۵	سوال هشتم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۱	26.000	۸	۸	۲۹	۳۰	۲۵	سوال نهم

نتایج آزمون آماری برای متغیر اقتصادی افقی

متغیر اقتصاد افقی (در بخش هزینه های اقتصادی مستقیم و غیره)

نتایج آماری برای متغیر دوم هم رابطه معناداری برای کلیه گویه ها به ثبت رسانده است. در زمینه پاسخ به پرسش نخست یعنی تأثیرات نرخ بیکاری ناشی از مواد مخدر و رابطه آن با اقتصاد و امنیت ملی ۶۹ نفر جواب موافق و خیلی موافق و در مقابل ۱۶ نفر از پاسخگویان، پاسخ مخالف و خیلی مخالف داده اند. در پاسخ به پرسش فقر ناشی از مواد مخدر و تأثیراتی که بر اقتصاد و امنیت

کشور بر جای می‌گذارد ۷۲ نفر پاسخ موافق و خیلی موافق داده‌اند. این در حالی است که تنها ۸ نفر نظر مخالف و خیلی مخالف ابراز نموده‌اند. در سوال سوم از هزینه‌های خرید و مصرف مواد مخدر که متوجه اقتصاد است و اثرات آن بر امنیت ملی کشور سوال شد که ۶۷ نفر جواب موافق و خیلی موافق اظهار و تنها ۸ نفر نظرشان بر نبود رابطه بوده است. در پاسخ به سؤال چهارم یعنی آسیب به محیط‌های صنعتی و اثرات آن بر اقتصاد و امنیت ملی ۶۰ نفر از پاسخگویان نظر موافق و خیلی موافق و ۱۷ نفر پاسخ مخالف و خیلی مخالف داده‌اند. همچنین برای سؤال امنیت سرمایه‌گذاری (داخلی و خارجی) و اینکه نتیجه آن بر امنیت ملی چه خواهد بود؟ نظر ۶۳ نفر موافق و خیلی موافق و ۱۸ نفر مخالف و خیلی مخالف بوده است و در پاسخ به سؤال هزینه‌های مقابله (اعم از سخت‌افزاری و نرم‌افزاری) و اثراتی که این حوزه بر اقتصاد و به پیروی از آن امنیت ملی برجای خواهد گذاشت، ۶۱ نفر پاسخ موافق و خیلی موافق و ۱۵ نفر نظر مخالف و خیلی مخالف داشتند. همچنین سؤالی در زمینه تولید ناخالص ملی و آثار آن بر اقتصاد و امنیت ملی طرح شد که ۵۸ نفر از پاسخگویان نظر موافق و خیلی موافق داشتند. این در حالی است که تنها ۱۴ نفر نظر مخالف و خیلی مخالف ابراز کردند. سرمایه (اعم از مادی و فکری) پرسش دیگری در حوزه اقتصاد مواد مخدر و اثرات آن بر امنیت ملی کشور بود که پاسخگویان، ۶۰ نفر موافق و خیلی موافق و ۱۷ نفر مخالف و خیلی مخالف، پاسخ دادند و در نهایت، آخرین سؤال به کار (شغل، تعداد جمعیت شاغل و میزان ساعات کار واقعی کارکنان) اختصاص یافته بود که نسبت حوزه کار مرتبط با اقتصاد مواد مخدر با امنیت ملی کشور و اقتصاد را از پاسخگویان خواسته بود و ۵۵ نفر از پاسخگویان پاسخ موافق و خیلی موافق و تنها ۱۶ نفر نظر مخالف و خیلی مخالف دادند.

به پیروی از یافته‌های آماری، یافته‌های اسنادی هم حاکی از تأیید تأثیر اقتصاد مواد مخدر بر امنیت ملی است. در تبیین پرسش نخست، رئیس کمیته مستقل مبارزه با مواد مخدر دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام اعلام کرد طبق گزارش‌های ستاد مبارزه با مواد مخدر، در جامعه ۱۳ میلیونی کارگری، ۲۱ درصد معتاد وجود دارد (هاشمی، ۱۳۹۵). در این باره، بررسی وضعیت شغلی معتادان نشان می‌دهد نرخ بیکاری آشکار - سهم بیکاران در کل جمعیت فعال کشور حدود ۱۴ درصد بوده؛ اما سهم معتادان بیکار در کل معتادان ۲۴ درصد بوده است (رئیس دانا و غروی نخجوانی، ۱۳۸۰: ۳۵).

در زمینه فقر هم یافته‌ها نشان می‌دهد فقر اقتصادی در هر جامعه‌ای به نوعی با معضلات، مشکلات و بیماری‌ها و بزهکاری‌ها ارتباط مستقیمی دارد. هرچه جامعه‌ای فقیرتر و از امکانات رفاه و امنیت و آرامش محروم تر و از توسعه عقب‌تر باشد، به همان میزان آثار سوء معضلات و مشکلات اجتماعی در آن جامعه خود را بیش‌تر نشان می‌دهد. چه فروش و توزیع مواد مخدر و چه مصرف ارتباط مستقیمی با فقر اقتصادی در ایران به‌طور عام و برخی مناطق آن به‌طور خاص دارد. این گفته را پژوهش‌های صورت گرفته نیز به خوبی تأیید می‌کنند. به گفته رئیس اتحادیه سراسری کانون وکلای ایران یکی از مهمترین دلایل افزایش جرم و تعداد زندانیان در جامعه امروزی، موضوع فقر و مشکلات اقتصادی است. همچنین رئیس سازمان زندان‌های کشور بر فقر به‌عنوان یکی از دلایل ارتکاب جرم و افزایش آمار زندانیان صحنه می‌گذارد و می‌گوید: کسی که در جرایم مواد مخدر و سرقت به زندان افتاده، بدون شک از قشر نیازمندان است؛ به‌طوری که آمارها نشان می‌دهد حداقل ۷۰ درصد جامعه آماری زندانیان جزو خانواده‌های فقیر و مسکین هستند (خبرگزاری مهر، ۱۳۹۳).

به نسبت هزینه‌های اقتصادی مواد مخدر و امنیت ملی، یافته‌ها نشان می‌دهد مواد مخدر سالانه ۸ هزار و ۵۰۰ میلیارد تومان به اقتصاد کشور خسارت می‌زند. هزینه تأمین مواد مصرفی نیز از جمله موارد دیگری است که باید در این روند مدنظر قرار گیرد. اگر از تعداد معتادان کشور یعنی حدود ۲ میلیون نفر (شامل معتادان رسمی و تفرنی) هر فرد معتاد در روز تنها یک دلار برای اعتیاد خود خرج کند، روزانه بالغ بر ۴ میلیون دلار، ماهانه ۱۲۰ میلیون دلار و سالانه بالغ بر ۱/۵ میلیارد دلار خرج تهیه مواد مخدر مصرفی جامعه معتادان کشور می‌شود. ناگفته پیداست با وجود مسائل فوق و هزینه‌های بی‌شماری که صرف مبارزه روزانه نیروهای مبارزه کننده و ساخت استحکامات فیزیکی و پشتیبانی لجستیک از یگان‌های عمل کننده در طول ۸ هزار کیلومتر مرزهای آبی و خاکی کشور در شرق، جنوب شرق، آب‌های خلیج فارس از خلیج گواتر تا دهانه اروندرود و مرزهای غرب و شمال غرب کشور می‌شود، معضل مواد مخدر تا چه حد می‌تواند اقتصاد کشور را تحت تأثیر قرار دهد (نجار، ۱۳۹۱).

در این زمینه، رئیس کمیته مستقل مبارزه با مواد مخدر هم می‌گوید: مواد مخدر در هر ۲۴ ساعت ۱۱۰ میلیارد تومان خسارت اقتصادی به کشور وارد می‌کند که حدوداً سالی ۱۲ میلیارد دلار می‌شود. به زعم ایشان، حتی اگر آمار معتادان ۲ میلیون نفر در نظر گرفته شود که در آمارها عنوان می‌شود؛ با توجه به آنکه از لحاظ اقتصادی مواد مخدر یک عامل ضد توسعه است، بر اساس شاخص‌های سال ۱۳۸۳، این تعداد معتاد سالیانه ۴۰ هزار میلیارد تومان خسارت اقتصادی به کشور وارد می‌کنند. این در حالی است که بنا بر اعلام برخی نهادهای خارجی بررسی کننده، گردش سالانه اقتصاد مخدرها در ایران به اندازه ۱۳ درصد ارزش بورس ایران است (هاشمی، ۱۳۹۵).

در تبیین اقتصاد مواد مخدر و تاثیر آن بر امنیت ملی، لازم است گفته‌شود: اختلال در سرمایه‌گذاری درازمدت داخلی و خارجی، از پیامدهای نزدیک اقتصاد مواد مخدر فساد است. این عامل باعث تغییر جهت سرمایه‌گذاری‌های درازمدت و زیربنایی به سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت در بخش‌های خدماتی می‌شود که آثار زیان‌باری بر اقتصاد و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت دولت دارد. سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت در سطح کلان به دلیل ناپایداری و قدرت بالای خروج از کشور، صدمات جبران‌ناپذیری بر پیکره اقتصاد وارد می‌کند. از سوی دیگر، عواید حاصل از جرم لزوماً در جایی که تولید یا تظهير می‌شود سرمایه‌گذاری نمی‌گردد و عمدتاً به سمت کشورهای توسعه‌یافته سرازیر می‌شود (محبوبی و دیگران، ۱۳۸۹: ۴۱-۴۵). از این رو، اقتصاد مواد مخدر می‌تواند به اقتصاد کشور ضررهای بسیار زیادی وارد کند و رقابت را دچار اشکال و انحصار کند و در نهایت فرار سرمایه‌ها را از کشور در پی داشته باشد (رحمانی فضلی، ۱۳۹۴). ناامن کردن فضا برای سرمایه‌گذاری، پیامد نامطلوب دیگری است که از اقتصاد مواد مخدر متوجه اقتصاد کشور می‌شود. نبود امنیت به معنای نبود سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی است. گسترش فعالیت‌های مرتبط با مواد مخدر باعث ناامن کردن فضای سرمایه‌گذاری می‌شود. شرارت و ناامنی، اخاذی مسلحانه، راهبندان، گروگانگیری و غیره اثرات منفی بر سرمایه‌گذاری برجای خواهد گذاشت.

نتایج آزمون آماری برای متغیر ساختار اقتصادی

متغیر ساختار اقتصادی (بر نظام اداری و غیره)

جدول ۳. نتایج آزمون آماری برای متغیر ساختار اقتصادی

نتیجه آزمون	α	عدد معناداری	شده	تاثیرات اقتصادی ساختاری (بر نظام اداری و ...)					
				خیلی مخالف	مخالف	متوسط	موافق	خیلی موافق	
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۲	17.000	۱۱	۱۱	۲۲	۳۲	۲۴	سوال اول
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۱	18.000	۸	۱۳	۳۰	۲۸	۲۱	سوال دوم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۰	22.000	۹	۱۴	۳۱	۳۱	۱۵	سوال سوم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۰	25.000	۵	۱۳	۳۰	۳۰	۲۲	سوال چهارم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۰	26.000	۱۱	۹	۳۲	۳۲	۱۶	سوال پنجم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۳	15.000	۱۰	۱۱	۲۶	۲۷	۲۶	سوال ششم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۸	13.000	۱۲	۱۲	۲۰	۳۰	۲۶	سوال هفتم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۱۳	12.000	۱۳	۱۲	۱۹	۲۸	۲۸	سوال هشتم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۸	13.000	۱۱	۱۲	۲۹	۲۳	۲۵	سوال نهم
رد فرض صفر	۰/۰۵	۰/۰۰۰	47.000	۹	۴	۱۷	۲۹	۴۱	سوال دهم

نتایج آماری برای متغیر سوم هم رابطه معناداری برای کلیه گویه‌ها به ثبت رسانده است. در این متغیر، نخستین پرسش قانون‌گرایی و رابطه آن با امنیت بود که ۵۶ نفر جواب موافق و خیلی موافق دادند و ۲۲ نفر از پاسخگویان، پاسخ مخالف و خیلی مخالف دادند. در پاسخ به تأثیراتی که اقتصاد مواد مخدر بر استقرار نظام اطلاعاتی می‌گذارد و نسبت آن با امنیت ملی کشور ۴۹

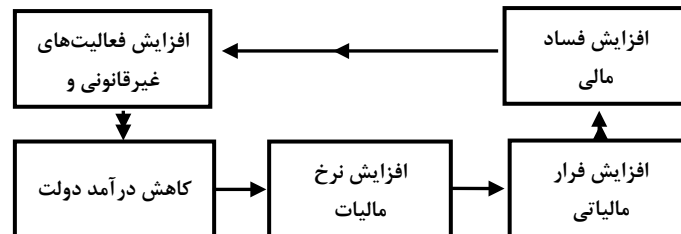
نفر پاسخ موافق و خیلی موافق و تنها ۲۱ نفر نظر مخالف و خیلی مخالف ابراز نمودند. در سؤال سوم از شفافیت پرسش شد؛ اینکه اقتصاد مواد مخدر در این حوزه چگونه عمل کرده و اثرات آن بر امنیت ملی کشور چگونه خواهد بود؛ که ۴۶ نفر نظر موافق و خیلی موافق دادند و تنها ۲۳ نفر نظرشان بر نبود تأثیر بود. در سؤال چهارم یعنی نظارت و کنترل داخلی، از پاسخگویان خواسته شده بود تا درباره تأثیر اقتصاد مواد مخدر در حوزه کنترل و نظارت اداری و اثراتی که از این بخش متوجه امنیت ملی می‌شود پاسخ دهند که ۵۲ نفر از پاسخگویان نظر موافق و خیلی موافق و ۱۸ نفر نظر خیلی مخالف داده‌اند. همچنین از پاسخگویی در نظام اداری طرح پرسش شد اینکه اقتصاد مواد مخدر در این زمینه چگونه عمل خواهد کرد و آیا تأثیر خواهد گذاشت؟ نظر ۴۸ نفر بر موافق و خیلی موافق و ۲۰ نفر مخالف و خیلی مخالف بوده است و در پاسخ به سؤال انضباط اداری و مالی و اثراتی که اقتصاد مواد مخدر در این حوزه و امنیت ملی بر جای خواهد گذاشت ۵۳ نفر پاسخ موافق و خیلی موافق و ۲۱ نفر نظر مخالف و خیلی مخالف داشتند. در زمینه تأثیر اقتصاد مواد مخدر بر آموزش در نظام اداری ۵۶ نفر از پاسخگویان نظر موافق و خیلی موافق و ۲۲ نفر نظر مخالف و خیلی مخالف ابراز کردند. شایسته‌سالاری پرسش دیگری در حوزه اثرات اقتصاد مواد مخدر بر نظام اداری بود که در پرسشنامه گنجانده شده بود. پاسخگویان به این سوال به شکل ۵۶ نفر موافق و خیلی موافق و ۲۵ نفر مخالف و خیلی مخالف، پاسخ دادند. در پاسخ به الگوی مصرف و اثر اقتصاد مواد مخدر بر این حوزه و به دنبال آن امنیت ملی، پاسخگویان به شکل ۴۸ رأی موافق و خیلی موافق و ۲۳ نفر مخالف و خیلی مخالف ابراز رأی کردند و در نهایت آخرین سؤال این شاخص به پولشویی اختصاص یافته بود؛ بدین معنی که اقتصاد مواد مخدر در این حوزه چگونه عمل خواهد کرد و نسبت آن با امنیت ملی کشور چگونه خواهد بود که نظر پاسخگویان به شکل ۷۰ نفر موافق و خیلی موافق و تنها ۱۳ نفر مخالف و خیلی مخالف بود.

یافته‌های اسنادی برای گزیده‌ای از گویه‌های متغیر یادشده نیز حاکی از تأیید تأثیر مثبت است. به عنوان توضیح بیشتر پرسش اقتصاد مواد مخدر و تأثیر آن بر پاسخگویی، باید گفت: پاسخگویی عبارت است از پذیرش مسئولیت نتایج و پیامدهای حاصل از عملکرد دستگاه‌ها یا مسئولان آن و ارائه پاسخ شفاف در قبال وظایف انجام شده و نشده به مردم و افکار عمومی؛ نظیر مراجعه کنندگان، سلسله مراتب اداری، نهادها و واحدهای نظارتی داخلی و بیرونی دستگاه مربوطه و اصحاب رسانه (دبیرخانه شورای دستگاه‌های نظارتی کشور، بی‌تا: ۹). این شاخص یکی دیگر از شاخص‌های حکمرانی خوب است که به زعم سازمان ملل، نهادها و فرآیندهای تصمیم‌گیری در یک چارچوب زمانی منطقی باید به همه ذی‌نفعان آن خدمات لازم را ارائه کند (مجله خبری فرارو، ۱۳۸۸). به نظر می‌رسد یکی از مسائل اساسی در حوزه مواد مخدر عدم مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی در این حوزه باشد، چیزی که کارشناسان نیز آن را یکی از موانع بزرگ می‌دانند (هاشمی، ۱۳۹۲).

مواد مخدر و تأثیر آن بر انضباط مالی و اداری هم حوزه دیگری است که از اقتصاد مواد مخدر تأثیر می‌پذیرد. انضباط مالی و اداری به معنای پیروی از قوانین و مقررات اداری، مالی و قواعد پذیرفته‌شده حرفه‌ای، برای نیل به اهداف قانونگذار است (دبیرخانه شورای دستگاه‌های نظارتی کشور، بی‌تا: ۱۰). اما اقتصاد مواد مخدر مانعی بر سر انضباط اداری است. به زعم دبیر کل ستاد مبارزه با مواد مخدر، تجارت مواد مخدر فساد مالی ایجاد می‌کند و به‌طور نامرئی به سیستم اقتصادی کشور ضربه می‌زند (نجار، ۱۳۹۱). فساد به سوء استفاده از قدرت برای کسب منفعت شخصی یا منافع گروهی اشاره دارد. فساد، تجلی نوعی از رفتار مقامات دولتی (خواه سیاستمداران و خواه مستخدمان کشور) است که در آن به‌طور نادرست و غیر قانونی با سوء استفاده از قدرت عمومی محول شده به آنها، خود و نزدیکانشان را غنی می‌سازند (دانایی‌فرد، ۱۳۸۷: ۱۲۱).

آمارها نشان می‌دهد که فساد مالی و اداری در ایران در سال‌های پس از جنگ تحمیلی در حال افزایش بوده. در طول سال‌های هزاره جدید میلادی، گزارش مؤسسه شفاف‌سازی بین‌المللی حاکی از افزایش فساد مالی در ایران بوده است. همچنین طبق گزارش سالنامه‌های آماری کشور، از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۲، میزان پرونده‌های مربوط به ارتشاء، اختلاس و جعل حدود ۲.۵ برابر افزایش داشته است (سالنامه آماری کشور در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۲). بر اساس آمارها، میزان اختلاس در بانک‌ها طی دوره ۱۳۷۳-۱۳۷۹ در مقایسه با دوره‌ی زمانی ۱۳۷۳-۱۳۶۳ دو برابر شد (<http://www.shafaf.ir>). مباحث بالا نشان داد که سطح بالای فساد مالی می‌تواند موجب ناکارآمدی سیاست‌های دولتی شود.

پژوهش‌های موجود نشان می‌دهد که فساد باعث کاهش سرمایه‌گذاری و در نتیجه، کاهش رشد اقتصادی خواهد شد. فساد مالی می‌تواند فعالیت‌های سرمایه‌گذاری و اقتصادی را از شکل مولد آن به سوی رانت‌ها و فعالیت‌های زیرزمینی سوق دهد. فساد مالی می‌تواند موجب پرورش سازمان‌های وحشتناکی مانند مافیا شود. فساد گسترده و فراگیر یکی از نشانه‌های ضعف حاکمیت است و عملکرد ضعیف حاکمیت می‌تواند روند رشد و توسعه اقتصادی را رو به تحلیل برد (محنت‌فر، ۱۳۸۷: ۳).

شکل ۲. فساد مالی و اثرات آن (منبع: همان: ۴۵)

دبیر کل ستاد مبارزه با مواد مخدر در ۱۳۹۱ در این خصوص اعلام کرد: تهدیداتی که از ناحیه مواد مخدر در عرصه اقتصادی می‌تواند شامل حال جامعه شود، به چند بخش کلی تقسیم می‌شود که یکی از مهم‌ترین این موارد «پولشویی» است. با اینکه پولشویی صرفاً مربوط به درآمدهای غیرقانونی حاصل از مواد مخدر نیست، می‌توان گفت: بیشترین بخش شست‌وشوی پول‌های آلوده، با قاچاق مواد مخدر ارتباط دارد. شدت این تهدید به حدی است که بیشتر دست‌اندرکاران بر این باورند که آنچه می‌تواند به اقتصاد کشورهای پیرامون مناطق تولید مواد مخدر آسیب برساند، شست‌وشوی پول‌های ناشی از تولید و قاچاق مواد مخدر است (نجار، ۱۳۹۱). آثار پول‌های کثیف ناشی از قاچاق مواد مخدر در سخنان وزیر کشور بهتر عمق مطلب را روشن می‌کند. ایشان اظهار داشت که سالانه ۳ میلیارد دلار از طریق مواد مخدر پول وارد عرصه اقتصادی کشور می‌شود (رحمانی فضلی، ۱۳۹۴).

بحث و نتیجه‌گیری

امنیت از اساسی‌ترین نیازهای بشر است و قدمتی به اندازه عمر بشر دارد. دولت‌ها برای تامین این نیاز اساسی، همواره امنیت ملی را اولویت سیاست خارجی و داخلی خود قرار می‌دهند و برای کسب، حفظ و گسترش آن تلاش می‌کنند. امنیت ملی گستره بسیار وسیعی دارد و از بسیاری از تهدیدات داخلی و خارجی که در صدر آن می‌تواند موقعیت ژئوپلیتیک کشور باشد تأثیر می‌پذیرد. هر کشوری با توجه به شرایط جغرافیایی و الزامات ژئوپلیتیک، با تهدیدات و فرصت‌های متفاوتی روبه‌رو است. در این خصوص، برای جمهوری اسلامی ایران یکی از اصلی‌ترین این مسائل به حوزه اقتصاد مواد مخدر و تهدیدات ناشی از آن بر می‌گردد. اگرچه تهدیدات مواد مخدر یک معضل بین‌المللی است، اما دارا بودن بهترین موقعیت در ابعاد مختلف جمعیتی، اقتصادی، ترانزیتی و غیره، ایران را مستعد آسیب‌پذیری فراوان از این ناحیه کرده و سبب شده تا بخش قابل توجهی از ظرفیت‌های مادی و معنوی کشور در این زمینه استهلاک شود. به عبارت روشن‌تر، واقعیت‌های ژئوپلیتیک مواد مخدر در قرار گرفتن در مجاورت کانون هلال طلایی افغانستان و پاکستان و مسیر ترانزیت مواد مخدر از یک طرف و ضعف در انسداد فیزیکی مرزهای شرقی، وجود محرومیت در آن نواحی، وجود محله‌های آلوده و جرم‌زا، پدیده حاشیه‌نشینی و مناطق خاکستری، از واقعیت‌های ژئوپلیتیک مواد مخدر کشور هستند که دولت را متحمل خسارت هنگفت مالی و معنوی فراوانی از ناحیه اقتصاد مواد مخدر کرده است. بنابراین، بخش قابل توجهی از این هزینه‌ها متوجه موقعیت ژئوپلیتیک و استراتژیک کشور است.

مسئله مهم در زمینه پیامدهای اقتصادی ژئوپلیتیک مواد مخدر بر امنیت ملی این است که علاوه بر آنچه گفته شد، پیامدهای ناگوار عمیق‌تری نیز بر بدنه جامعه و کشور خواهد داشت که در اینجا به اجمال به چند نمونه از آنها اشاره می‌شود:

– ناهنجاری‌ها؛ ناهنجاری‌هایی که از مواد مخدر متوجه جامعه می‌شود، نیازمند تأمل بیشتر هستند. مصرف‌کنندگان مواد مخدر به خاطر رفتار ناهنجار خود، جرایمی را مرتکب خواهند شد که فضای عمومی را دچار چالش می‌کنند. این آسیب‌ها اضافه بر هزینه‌هایی است که معنادان بر اقتصاد خانواده و کشور وارد خواهند آورد.

- اقتصاد مواد مخدر خواه ناخواه به گسترش جرایم و خشونت نیز منجر خواهد شد. مصرف مواد مخدر علاوه بر این که جرم است جرم‌زا نیز هست و باعث آسیب‌دیدن بسیاری از ارزش‌های اجتماعی (اعم از ارزش‌های فرهنگی، امنیتی، مذهبی و اخلاقی) می‌شود.

- در زمینه اقتصاد مواد مخدر نباید سلامت جامعه را نیز از یاد برد. علاوه بر ورود انواع بیماری‌ها، نگرانی عمده در زمینه مواد مخدر به استفاده فزاینده از سرنگ‌ها بر می‌گردد که سلامت عموم را دچار تهدید می‌کند و منجر به گسترش ایدز و هپاتیت می‌شود.

- سرمایه انسانی، مورد دیگر در زمینه اقتصاد مواد مخدر است. مقابله با باندهای دخیل در زمینه تولید، توزیع و مصرف این مواد، سالیانه منجر به دستگیری ده‌ها و هزاران نفر معتاد و اعدام صدها نفر گردیده و شماری از نیروهای انسانی نیز در این راه جان خود را از دست داده و شهید شده‌اند. بر پایه ارزیابی‌های سال ۲۰۰۹، ۳۸۱۶۱ نفر ایرانی به علت قاچاق مواد مخدر در زندان به سر می‌برند. متجاوز از ۳۷۰۰ مأمور مبارزه با قاچاق مواد مخدر در درگیری‌ها با گروه‌های قاچاق مواد به شهادت رسیده‌اند و ... در مجموع توان گفت مجموع افراد و اعضای خانواده‌هایی که در کشور به نحوی از مواد مخدر رنج می‌برند متجاوز از ۲۰ میلیون نفر است (عارفی مسکونی و همکاران، ۱۳۹۸: ۵۷). ضررهای اقتصادی وارده به کشور از ناحیه توزیع و مصرف مواد مخدر در سال در مجموع ۷۰۰ میلیارد تومان برآورد شده است. تعداد زندانیان مواد مخدر در کشور، حدوداً ۱۰۰ هزار نفر هستند. میانگین سن زندانیان ۳۰ سال محاسبه می‌شود. تعداد مراکز بازپروری معتادان در مجموع ۱۲ مرکز در نه استان کشور می‌باشد. تعداد معتادان تحت درمان نیز حدود ۱۸۱۷۷ نفر هستند (حق پناه، ۱۳۷۶: ۷).

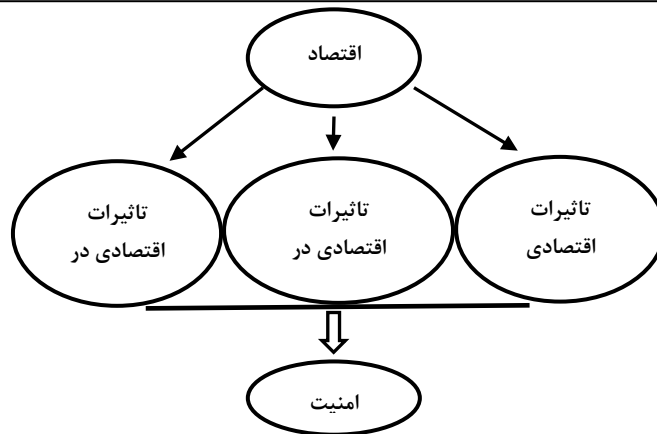
- هزینه‌های نظامی از دیگر موارد قابل تأمل در حوزه اقتصاد مواد مخدر است. مبارزه با مواد مخدر هزینه سنگینی بر کشورها تحمیل می‌کند؛ به طوری که هر یک کیلوگرم مواد مخدر در حدود ۴۰۰ دلار هزینه دارد (عارفی مسکونی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۰-۵۹). و هزینه‌های غیرمستقیم دیگر نظیر استقرار نیروها، استهلاک ماشین‌آلات و ادوات، دستمزد پرسنل و تلفات و جراحات و غیره را شامل می‌شود (همان: ۶۰).

- ناامن کردن فضا برای سرمایه‌گذاری پیامد نامطلوب دیگری است که از حوزه کلی اقتصاد مواد مخدر متوجه اقتصاد کشور می‌شود. نبود امنیت به معنای نبود سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی است. گسترش فعالیت‌های مرتبط با مواد مخدر باعث ناامن کردن فضای سرمایه‌گذاری می‌شود.

- فساد اداری امر دیگری است که غیرقابل انکار است. فعالان حوزه اقتصاد مواد مخدر برای حفظ وضعیت و انحصار در برخی مواقع به استفاده از شیوه‌های غیرقانونی جهت فاسد نمودن نیروهای مبارز، مقامات قضایی و غیره اقدام خواهند ورزید.

- از دیگر پیامدهای اقتصاد مواد مخدر پولشویی است. این امر به معنای آن است که سرمایه‌گذاری از صورت بلندمدت به وجه کوتاه‌مدت، پُر بازده و عمدتاً بخش تجاری تغییر مسیر داده که در این بخش فرار مالیاتی امری رایج است، همچنین به دادوستدهای غیرقانونی منجر و نرخ رشد ناخالص ملی را نیز کاهش خواهد داد، بدین ترتیب، بر اقتصاد کلان و برنامه‌ریزی درازمدت ملی اثر خواهد گذاشت.

با این توضیحات، بدیهی است اقتصاد مواد مخدر می‌تواند بر کارایی منابع مادی و غیر مادی قدرت و مولفه‌های امنیت ملی اثر منفی نهد.

شکل ۳. اقتصاد مواد مخدر و اثرگذاری ژئوپلیتیکی بر امنیت ملی (منبع: نگارنده)

اقتصاد مواد مخدر تجارت سودآوری است که فعالان این حوزه را به ثروت هنگفت و بادآورده می‌رساند؛ در حالی که همین مواد عده‌ای را به فقر و بیچارگی می‌کشاند. از این رو، فقر، بیکاری و فاصله طبقاتی ناشی از اقتصاد مواد مخدر، نمی‌تواند پدیده‌ای دور از انتظار باشد.

همچنین تمرکز پول‌های ناشی از درآمدهای مواد مخدر در بخش‌های خاص همچون مسکن، بورس و غیره به ایجاد حباب‌های افزایش قیمت منجر شده و پس از بازگشت این سرمایه‌ها به مبدأ، بی‌ثباتی بازار را در پی خواهد داشت و خطری بالقوه برای اقتصاد کشور به‌شمار خواهد آمد. فساد مالی و سایر جرایم سازمان یافته، موجب عدم شفافیت در فعالیت‌ها گردیده و پیش‌بینی هزینه‌ها و تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری را سخت‌تر و موجب کاهش انگیزه برای سرمایه‌گذاری در داخل کشور شده و افزایش میزان انتقال سرمایه به خارج از کشور را فراهم می‌آورد. علاوه بر آن با گسترش فساد و غلبه فعالیت‌های ناسالم، زمینه را برای انجام فعالیت‌های سالم کاهش می‌دهد. اضافه بر آن، اقتصاد مواد مخدر منجر به جمع ثروت نزد عده‌ای خواهد شد، تراکم درآمدها و ثروت نامشروع نزد قلیلی از افراد ضمن اینکه باعث ایجاد انحصار در تولید، توزیع و یا مصرف می‌شود، آنها برای حفظ حالت انحصار در این زمینه، مبادرت به تبانی با افرادی ذی‌نفوذ در سازمان‌های دولت می‌نمایند.

بنابراین، فرض تهدید اقتصاد و امنیت کشور از جانب اقتصاد مواد مخدر امری قابل تأیید است و بایستی از تمام پتانسیل‌ها برای برخورد با این حوزه استفاده شود. ضرورت این امر بیشتر به اثرات بنیادی و منفی آن بر می‌گردد که به‌عنوان یک عامل ژئوپلیتیک هستی کشور یعنی بنیان خانواده و فرد را مورد هدف قرار می‌دهد، دو هسته‌ای که کمیت و کیفیت اقتصاد کشور به وجود آنها بستگی دارد و هدف اصلی امنیت ملی نیز چیزی نمی‌تواند فراتر از تامین فضای امن برای این دو ستون باشد. از این منظر مواد مخدر عاملی ژئوپلیتیک به‌شمار می‌آید که با خدشه‌دار کردن امنیت ملی خلاءیی در کیان کشور ایجاد و می‌تواند در مناسبات قدرت ایران با دیگر کشورها به‌ویژه کشورهای همسایه به ضرر منافع ملی ایران تاثیرگذار باشد.

سخن آخر در ارتباط با امنیت ملی و تامین و مبرا داشتن آن از پیامدهای منفی اقتصاد مواد مخدر این است که کشور ظرفی است از چند مظهر تشکیل شده است؛ فرد، خانواده، جامعه و دولت. این مظروف‌ها در یک ارتباط درونی به سر می‌برند و هرگونه ضعف کارایی و مریضی در یکی از این حوزه‌ها، دیگر حوزه‌ها را نیز آلوده می‌کند. بنابراین، لازمه امنیت و سلامت برای یک کشور، سالم نگه داشتن هر چهار حوزه است. در چارچوب مکتب کپنهاگ این نگاه ایجاب می‌کند که به موازات مرجع امنیت که دولت است، سه بُعد دیگر نیز همچون مرجع امنیت در نظر گرفته شوند. این دید سیستمی به مقوله امنیت به طور عام و نسبت به مواد مخدر به طور خاص، اصلی‌ترین عامل در موفقیت مقابله و مبارزه با اثرات منفی مواد مخدر بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است.

در این راستا پیشنهادات زیر مطرح می‌شود:

- در بُعد نظری مهمترین پیشنهاد و راهکار عبارت است از تغییر نگرش در حوزه امنیت و توسعه نگاه به امنیت از نگاه شکننده و تک بُعدی نظامی - سیاسی، به نگاه توسعه یافته و چند بُعدی اقتصادی، زیست محیطی، انسانی و فرهنگی
  - در حوزه قانونگذاری هم لازم است تغییر یادشده اندیشیده و در کنار ابعاد سخت افزاری، ابعاد نرم افزاری قانونی برای مقابله با اقتصاد مواد مخدر و تاثیرات آن در نظر گرفته شود.
- در حوزه کاربردی به پیروی از دو بُعد یادشده مجموعه‌ای از راهکارها می‌تواند در دستور کار قرار بگیرد که مهمترین آنها می‌تواند شامل این موارد باشد:
۱. مدیریت مصرف در داخل: تلاش شود از طریق کشت در داخل، مصرف مواد کنترل و از دست مافیا خارج شود.
  ۲. اولویت بخشی به مبارزه با توزیع و مصرف مواد به جای مقابله: همسایگی با افغانستان و پاکستان به عنوان دو هسته تولید مواد مخدر، ایران را به مسیر سنتی و قدیمی ترانزیت مواد مخدر تبدیل کرده است، این امر باعث شده تا بخشی از مواد ترانزیتی در داخل مصرف شود. با عنایت به عوارض فراوان افزایش میزان مصرف می‌توان به راهکار اولویت مبارزه با توزیع و مصرف مواد در داخل به جای مقابله با ترانزیت به خارج اندیشید.
  ۳. تشدید مبارزه با ورود مواد مخدر در مبادی ورودی و خروجی: نامن و پرهزینه کردن مسیرها برای فعالان در حوزه مواد مخدر و افزایش ضریب امنیتی مرزها به میزان قابل توجهی می‌تواند در زمینه مقابله با اقتصاد مواد مخدر کمک کند.
  ۴. رسانه ملی: استفاده از پتانسیل‌های رسانه ملی برای روشن سازی آثار منفی اقتصاد مواد مخدر بر سلامت فرد، جامعه، دولت و از همه مهمتر امنیت ملی کشور.

منابع

- آشوری، داریوش. (۱۳۷۳). *دانشنامه سیاسی*، تهران: مروارید.
- الفت، محمدباقر. (۱۳۹۴). ۵۰ درصد جرائم کشور ناشی از استفاده از مواد مخدر و روانگردان‌ها هستند، کد خبر: ۹۴۰۵۱۰۰۵۳۰۳
به نقل از خبرگزاری ایسنا: <http://www.isna.ir/news/94051005303>
- بیلیس، جان و اسمیت، استیو. (۱۳۸۸). *جهانی شدن سیاست (جلد دوم): روابط بین الملل در عصر نوین (موضوعات بین المللی، جهانی شدن در آینده)*، ترجمه: ابوالقاسم راه‌چمنی و دیگران، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر.
- پیشگاهی فرد، زهرا. (۱۳۸۶). *فرهنگ جغرافیای سیاسی*، تهران: انتخاب.
- تاجیک، محمدرضا، میر آشتیانی، الهام. (۱۳۸۵). *جامعه‌شناسی اعتیاد در ایران امروز*، تهران: نشر مهاجر.
- حافظنیا، محمدرضا. (۱۳۹۶). *اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک*، چاپ پنجم، مشهد: پاپلی.
- حق پناه، جعفر. (۱۳۷۶). قاچاق مواد مخدر و تأثیر آن بر امنیت ملی ج. ا. ایران. *فصلنامه مطالعات راهبردی*، (پیش شماره ۲)، ۱۷۱-۱۴۳.
- حوزه قضایی خبرگزاری تسنیم. (۱۳۹۴). به نقل از سایت:
<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1394/04/04/780670>
- خبرگزاری اقتصاد آنلاین. (۱۴۰۲). همه چیز در باره تغییرات اقتصاد مواد مخدر در ایران و جهان، ۱۴۰۲/۱۰/۰۲.
- دانایی فرد، حسن. (۱۳۸۷). *چالش‌های مدیریت دولتی در ایران*، تهران: سمت.
- دبیرخانه شورای دستگاه‌های نظارتی کشور. (بی تا). شاخص‌های اندازه گیری میزان سلامت اداری.
- رحمانی فضلی، عبدالرضا. (۱۳۹۴). سخنرانی در صحن مجلس به نقل از سایت <http://aftabnews.ir/fa/news/293213>
- رستمی، فرزاد و نادری، مسعود. (۱۳۹۲). بحران کم‌آبی و گسست در امنیت ملی، *فصلنامه پژوهش‌های روابط بین الملل*، (۱۵)، ۱۹۲-۱۶۱.
- رئیس دانا، فریبرز، غروی نخجوانی، احمد. (۱۳۸۰). بازار مصرف مواد مخدر در ایران و تهران، *اعتیاد پژوهی*، دوره ۱(۴)، ۱۳-۴۴.
- شیهان، مایکل. (۱۳۸۸). امنیت بین الملل، ترجمه جلال دهقانی فیروزآبادی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

- صادقی، سید شمس‌الدین و نادری، مسعود. (۱۳۹۵). تحلیل ابعاد امنیت دولت در ایران قرن بیست و یکم، *فصلنامه دولت پژوهی، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، ۲ (۵)، ۱۶۵-۲۰۲. doi: 10.22054/tssq.2016.4156
- صیادی، هادی و اردشیر سنایی. (۱۳۹۶). عوامل ژئوپلیتیک تأثیرگذار بر تغییر نگاه سیاست خارجی ایران از غرب به شرق با تأکید بر روسیه بین سال‌های ۱۹۹۱-۲۰۱۶، *فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل*، ۳۹، ۸۳-۱۱۷.
- عارفی مسکونی، محمد، نجفی توانا، علی، شاملو، باقر. (۱۳۹۸). *تهدیدهای قاچاق مواد مخدر علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، ۳، ۱۰۵-۱۲۳.
- عبدالله خانی، علی. (۱۳۸۲). *نظریه‌های امنیت، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ایران معاصر.*
- عزتی، عزت‌الله. (۱۳۸۴). *ژئواستراتژی، تهران: سمت.*
- عمید، حسن. (۱۳۶۳). *فرهنگ عمید، تهران: امیرکبیر*
- قاسمی، محمدعلی. (۱۳۹۳). *مردم‌سالاری دینی و امنیت اجتماعی؛ با نگاهی انتقادی به لیبرالیسم و جامعه‌گرایی، فصلنامه مطالعات راهبردی*، ۱۷ (۲)، ۶۵-۸۲.
- کلویانی‌راد، مراد. (۱۳۸۳). *امنیت ملی از منظر جغرافیای سیاسی، فصلنامه مطالعات راهبردی*، ۷ (۴)، ۶۶۹-۶۹۵.
- کشاورز، بهمن. (۱۳۹۰). *مواد مخدر و فقر؛ دلیل افزایش زندانی / دست خالی قضات برای جایگزین زندان، به نقل از خبرگزاری مهر* <http://www.mehrnews.com/news/1312265>
- گل کرمی، عابد، متقی، افشین، ربیعی، حسین. (۱۴۰۰). *سیاست خارجی منطقه‌ای ایران در خلیج فارس، تهران: انجمن ژئوپلیتیک ایران.*
- لطفیان، سعیده. (۱۳۷۶). *استراتژی و روش‌های برنامه‌ریزی استراتژیک، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.*
- ماندل، رابرت. (۱۳۸۷). *چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.*
- محبوبی، قربانعلی، شهبازی، نجفعلی، صادقی عمروآبادی، بهروز. (۱۳۸۹). *تحلیل آثار پولشویی بر امنیت اقتصادی، فصلنامه آفاق امنیت*، ۳ (۹)، ۳۷-۵۸.
- محمدی، حمیدرضا و غم‌پرور، احمد. (۱۳۹۴). *تبیین جستار امنیت در یک سازه ناهمگن قومی، مطالعه موردی؛ منطقه جغرافیایی غرب و شمال‌غرب ایران، پژوهش‌های دانش زمین*، ۶ (۲۴)، ۱۱۱-۱۲۹.
- محنت‌فر، یوسف. (۱۳۸۷). *فساد اقتصادی و چگونگی مبارزه با آن در فرایند توسعه اقتصادی، همایش اقتصاد اسلامی و توسعه، تهران.*
- مظلومی، صابر. (۱۳۹۴). *۷۳ درصد جرایم مهم جامعه ناشی از مواد مخدر استبه نقل از سایت الکترونیکی* <http://www.mehrnews.com/news/3027010>
- نجار، محمد. (۱۳۹۱). *مواد مخدر ۲۵ درصد از جرایم را رقم می‌زند به نقل از سایت* <http://www.salamatnews.com/news/59993>
- هاشمی، علی. (۱۳۹۲). *مواد مخدر و مبارزه با آن، به نقل از سایت* <http://www.eghtesadonline.com/2942>
- هاشمی، علی. (۱۳۹۴). *آمارهای پشت‌پرده اعتیاد در کشور؛ ۴ میلیون مصرف‌کننده مواد مخدر در کشور داریم به نقل از سایت* <http://www.hamshahrionline.ir/details/298952>
- <http://fararu.com/fa/news/22609>
- <http://www.asedaghatc.com>
- <http://www.mehrnews.com/news/2494326>
- <http://www.shafaf.ir/fa/news/187483>
- Briones, A., Henao, A., Pardo, P., & Cumsille, F. (Eds.). (2013). *The drug problem in the Americas*. Organization of American States.
- Buzan, B., & Wæver, O. (1997). Slippery? contradictory? sociologically untenable? The Copenhagen school replies. *Review of international studies*, 23(2), 241-250.
- Buzan, B., Wæver, O., & De Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- Calabrese, J. (2007). Iran's war on drugs: holding the line. *The Middle East Institute, Policy Brief*, 3, 1-18.

- Lahneman, W. J. (2003). Changing power cycles and foreign policy role-power realignments: Asia, Europe, and North America. *International Political Science Review*, 24(1), 97-111.
- Musai, M., & Mehrara, M. (2014). The Relationship between Drug Smuggling and Unemployment (Case Study: Iran). *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*, 3(1), 126.
- Rios, V. (2008). *Evaluating the economic impact of Mexico's drug trafficking industry*. Manuscript, Spring.